

Motion om de bortglömda barnen av Andréa Hedin (M)

När ett barn inte har orden för att berätta att något är fel vilar ett särskilt ansvar på samhället. För barn i anpassad skolgång är beroendet av vuxna för omsorg, stöd och trygghet ofta omfattande. Det gör deras utsatthet för våld och övergrepp särskilt allvarlig. De tillhör en av samhällets mest sårbara grupper, och när skyddet brister kan övergrepp ske i det fördolda.

Många i målgruppen har språkliga svårigheter med begränsad talförmåga och behov av alternativ och kompletterande kommunikation, såsom bildstöd, för att tillgodogöra sig information. De kan även ha ett omfattande behov av omvårdnad i vardagliga situationer, såsom vid personlig hygien och påklädning. Denna beroendeställning innebär en ökad sårbarhet, samtidigt som kognitiva och motoriska begränsningar kan göra det svårt för barnen att uttrycka att de utsatts för våld eller övergrepp.

Högre risk att utsättas för olika former av övergrepp och våld

Forskning visar att barn med intellektuell funktionsnedsättning löper högre risk att utsättas för flera typer av våld och att de utsätts för grövre våld. Dels kommer våldet från främlingar, och vägen till och från skolan är exempel på en riskmiljö. Det är också förekommande att våldet kommer från personer som är bekanta för barnet. Att berätta om våld man utsätts för av en professionell eller vårdnadshavare kan utöver de emotionella konsekvenserna innebära en risk att förlora det stöd man behöver. Eftersom barnen är vana att bli omhändertagna och lyda kan det vara särskilt svårt att urskilja ett övergrepp och när en vuxen går över gränsen.

Sexuellt våld mot pojkar med intellektuell funktionsnedsättning är vanligare än mot pojkar i övrigt. Flickor med intellektuell funktionsnedsättning är särskilt sårbara på internet, där det rapporterats att de dragits in i sexhandel och trafficking. Det finns även forskning som visar att barn med intellektuell funktionsnedsättning är mer utsatt i en hederskontext och löper högre risk för att bli bortgifta via arrangerade eller tvångsäktenskap.

Barn med intellektuell funktionsnedsättning blir även oftare placerade på grund av att de utsätts för våld i hemmet. För barn utan intellektuell funktionsnedsättning minskar risken för sexuella övergrepp vid familjehemsplaceringar, men för målgruppen har studier funnit motsatt samband. Barn med intellektuell funktionsnedsättning löper tre gånger så hög risk att utsättas för sexuella övergrepp i fosterhem jämfört med andra barn. Förövarna är i många fall andra placerade barn i fosterhemmet.¹

Skolans skyddande roll

Okunskap kan inte bara bidra till att våld och övergrepp förblir oupptäckta, utan i sig utgöra en riskfaktor för att professionella blir föröware. En studie fann att otillräcklig utbildning ökar risken för att yrkesverksamma som arbetar med stöd till målgruppen själva utövar våld mot barnen. Även svag eller utebliven kommunikation med föräldrar rapporterades utgöra en riskfaktor för detta. Därutöver identifierades flera organisatoriska riskfaktorer, såsom otillräckligt ledningsstöd, hög personalomsättning, bristfälliga rutiner för att rapportera missförhållanden samt begränsad förmåga att identifiera när barn utsätts för våld.

¹ Myndigheten för delaktighet, 2024. Fråga, lyssna och förstå – Om att förebygga, upptäcka och utreda våld mot barn och unga med funktionsnedsättning.

Kunskap om våld, övergrepp, sexualitet och rättigheter påverkar i vilken utsträckning utsattheten uppmärksammas. Forskning visar att vårdnadshavare och pedagoger brister i att ge barnen information, och att barn med IF har lägre kunskap om våld än andra barn. Skolan har ett tydligt ansvar för att ge elever kunskap om relationer, samtycke och rättigheter, samt att belysa hur maktstrukturer kan ta sig uttryck i hedersrelaterat våld och förtryck.² Samtidigt är det ofta de med lägst kunskap och erfarenhet som arbetar med de barn som har störst utmaningar. I Stockholms stad hade endast 18 procent av lärarna 2025 den behörighet som krävs för att undervisa elever inom anpassad grundskola.³

För att förebygga våld och skydda dessa barn krävs att staden har en tydlig bild av deras utsatthet och säkerställer att de som arbetar i den anpassade grundskolan har rätt kompetens och kunskap. Det är också nödvändigt att säkerställa att eleverna själva kan tillgodogöra sig kunskap om rättigheter, stöd och hur våld och övergrepp kan ta sig i uttryck. Informationen måste anpassas till elevernas förutsättningar och kommuniceras på ett tillgängligt sätt. Utan en samlad bild av hot, våld och övergrepp mot dessa barn riskerar utsattheten att förbli osynlig och stadens insatser att bli verkningslösa. Staden behöver därför kartlägga hedersrelaterat våld och förtryck, sexuella övergrepp samt rekrytering till kriminella gäng som riktar sig mot dessa barn, både i fysiska och digitala miljöer. Utifrån detta kan man sedan identifiera risk- och skyddsfaktorer och utforma trygghetsinsatser.

Med anledning av ovanstående föreslås kommunfullmäktige besluta:

att kartlägga förekomsten av hedersvåld, sexuellt våld och kriminell rekrytering bland elever i anpassad grund- och gymnasieskola.

att ta fram ett trygghetsprogram med riktlinjer och åtgärder för att motverka och förebygga hot och våld mot elever i anpassad grund- och gymnasieskola.

att all personal i den anpassade grund- och gymnasieskolan ska genomgå en obligatorisk utbildning med fokus på målgruppens sårbarhet, hur utsatthet identifieras och om anmälningsskyldighet.

² Skolverket. Läroplan för anpassade grundskolan (Lgra22).

³ Stockholms stad, 2025. Verksamhetsplan 2026 för utbildningsnämnden.